

PRO

Proiectul European pRO – Traducerea poeziei contemporane în cadrul Masteratului pentru Traducerea Textului Literar Contemporan, București

Inițiat de Prof. Dr. **Lidia Vianu** (Director al Centrului pentru Traducerea și Interpretarea Textului Contemporan, Universitatea București) și **Anne Stewart** (Agent literar, Londra: <http://www.poetrypf.co.uk/>)

Parteneri: CTITC (Universitatea București), poetry pf (Londra), revista CTITC online *Translation Café* (<http://www.e-scoala.ro/ctitc/index.html>), Director Lidia Vianu), Radio Romania Cultural (redactor: Dan Verona), Consiliul Britanic București, Revista Timpul (Redactor șef: Gabriela Gavril), Revista Luceafărul (Redactor Șef: Dan Cristea), PEN Clubul Român.

MICHAEL SWAN

Doar cuvinte

Te urâsc
Te iubesc
mă calci pe nervi
mă distrugi
dragă
nu mă lăsa
e vina ta
întotdeauna
niciodată
dragă
nu mă ascultă
niciodată
nu m-asculta
sînt doar cuvinte

Umilă cerere

Bine
am înțeles
nu pot intra

Viața mea a fost –
știu.

Dar
pot măcar
sa stau afară la poartă
puțin
să ascult muzica?

Pieptenele

eram sigur
că-i pieptenele ei
zăcînd pe pavaj
și-am alergat după ea
strigînd
„iertăți-mă
dar v-a căzut pieptenele“
și se-ntoarse
o femeie ce n-o mai văzusem nicicînd
Și îmi spuse
că nu,
nu e pieptenele ei.
nu păru dispusă
să mai discute problema
și se-ndepărtă
un pic grăbită
Avea păr ca al tău
și chiar pieptenele, știi
era ca aceea
pe care le-uitai peste tot
pe mese și rafturi, pervaze,
în mașină, și pe perna ta.
Eram sigur că-i pieptenele tău.

traducere de
Șerban Dragoș Ionescu

POLEMICI CORDIALE

De ce există nimicul și nu mai degrabă ceva?

ADRIAN NIȚĂ

Într-o comedie celebră, *Mult zgomot pentru nimic* (Much Ado About Nothing), marele Will Shakespeare lasă impresia că adeseori facem zarvă pentru un lucru neimportant, adică pentru nimic. Și totuși acest nimic nu e ceva inexistent, este ceva. În cazul acestei piese, nimicul este (probabil) un zvon, o bănuială: Hero a fost bănuțită de necredință. Chiar și în cazul în care bănuțelile nu ar fi adevărate, nimicul tot este ceva: arată existența unor motive de neîncredere pe care le înregistrează atât iubitul cât și tatăl ei.

Dar dincolo de faptul că nimicul este adeseori ceva, există cel puțin un caz foarte serios, pentru unii fundamental, în care nimicul capătă drept la existență: în religia creștină se consideră că lumea a fost creată din nimic. Chiar dacă această idee nu se vrea a fi una cosmologică, ci să arate relația pe care o are creatorul cu lumea creată, ideea nimicului a reprezentat de-a lungul timpului o puternică presiune și fascinație atât pentru filosofi cât și pentru savanți.

Să ne gândim bunăoară la reprezentarea nimicului: cifra zero. Este uimitor că nici egiptenii și nici grecii antici nu aveau un semn pentru zero. Funcționa un fel de oroare de vid, o groază în fața neantului. A trebuit ca în orient să apară necesitatea reprezentării și apoi îndrăzneala de a crea un simbol pentru o absență. Cum existau simboluri pentru numerele 1-9, s-a constatat că în cazul unei serii de numere (de exemplu, la calculare) era nevoie de un spațiu liber între notațiile unei cantități și a alteia. Pentru a nu se produce confuzii, s-a creat un simbol care să semnalizeze un spațiu gol între două notații alăturate. Cum indienii nu erau speriați în fața nimicului, cum aveau teorii filosofice despre neant, o lungă listă de cuvinte pentru redarea lui, s-a ajuns prin secolul 7 să se elaboreze regulile calculului algebric (adunare, scădere, înmulțire, împărțire) cu zero. De la indieni, sistemul zecimal (cu zero) a trecut la chinezi, la arabi, iar de aici, via Spania, s-a răspândit în întreaga Europă. Deja, în secolul 13 era utilizat pe scară largă în comerț.

Contrapartea nimicului o reprezintă infinitul, lucru ce se poate vedea dintr-un exemplu celebru ce îi aparține lui Hilbert. Există o diferență între un hotel ce are un număr finit de camere și un hotel ce are un număr infinit de camere. Dacă am vrea să ne cazăm la hotelul finit, în cazul în care numărul camerelor libere este zero, pentru a ne caza este obligatoriu ca locatarii unei camere să fie dați afară. Spre deosebire, hotelul infinit ne poate primi fără nici o dificultate: locatarii de la camera 1 (unde vom fi cazați) se mută în camera 2, cei de la 2 se mută la 3 ș.a.m.d. Mai mult, și în cazul în care venim cu un număr infinit de prieteni și vrem să ne cazăm în acest hotel, tot vom avea loc de cazare.

Nimicul fizic poate fi înțeles ca fiind vidul. Grecii antici aveau oroare de vid, Aristotel ajungînd să exprime argumentat această poziție. După marele filosof, vidul este ceva în care prezența unui corp este posibilă, deși nu este reală. Vidul nu are existență, deoarece în caz contrar ar paraliza întregul univers. Mișcarea este imposibilă în vid, căci nu există nici un motiv de mișcare într-o direcție sau în alta, vidul fiind același peste tot (nu există nici „sus“, nici „jos“).

În perioada modernă, presiunea exercitată de nimic a dus la numeroase descoperiri științifice, ce au culminat în secolul 17 cu inventarea barometrului. Totodată, savanții căutau un analog al vidului, eterul, în condițiile în care o serie de fapte nu puteau fi explicate prin datele avute la dispoziție. Tocmai natura contradictorie a unei asemenea „entități“ l-a făcut pe marele Newton să aibă păreri nu tocmai unitare despre acest aspect. Dacă în 1670 el crede că un principiu de tipul eterului ar face ca un pendul în vid să oscileze un timp puțin mai mare decît în aer, în *Principia* (1687) el exclude existența unui astfel de mediu. În ediția a doua a lucrării (din 1713), se introduc mai multe modificări între care se află și precizarea că ar exista un principiu vital subtil ce pătrunde prin toate corpurile mari și stă ascuns în acestea. Fiind o notiune mai mult filosofică decît științifică, eterul este practic abolit definitiv o dată cu teoria lui Einstein cu privire la relativitatea restrînsă și relativitatea generalizată. Abolirea eterului trebuie văzută în strînsă legătură cu noua concepție cu privire la spațiu și la timp. După Einstein, spațiul și timpul nu sînt absolute (cum credea Newton), ci formează un continuu spațio-temporal; tot la fel mișcarea nu este absolută, ci relativă la sistemul de referință.

Cel mai uimitor aspect cu privire la vid este arătat de John Barrow în lucrarea *Mic tratat despre nimic* (traducere de C. Rusu, București, Editura Tehnică, 2006). După savantul englez, vidul are un rol extrem de important, în sensul că se află la temelie cunoștințelor noastre despre particulele elementare și, mai ales, pentru că exercită o presiune asupra naturii care duce la dinamicitatea universului. Cu alte cuvinte, nu numai că nimicul există, dar el se află într-un continuu joc cu materia, din care rezultă expansiunea sau contractia universului. Aflăm astfel că una din explicațiile expansiunii actuale a universului este dată de energia vidului: acesta contribuie la expansiunea universului cu cincizeci la sută mai mult decît întreaga materie obișnuită din univers.

După Barrow, principiile mecanicii cuantice conduc spre o altă înțelegere a nimicului. În acord cu principiul de incertitudine vidul nu mai poate fi văzut drept un spațiu gol, o cutie în care nu se află nimic. Dacă am spune că într-o cutie nu avem particule, că nu avem nici masă, nici energie, ar însemna să violăm principiul de incertitudine, căci asta ar presupune să avem

informații exacte despre mișcarea și energia fiecărui punct al cutiei. Această reinterpretare a vidului în lumina principiului de incertitudine face ca vidul cuantic (așa numește Barrow această specie de vid) să fie mai degrabă starea cea mai goală posibil, în sensul că posedă cea mai scăzută energie posibil. Este o stare din care nu mai poate fi îndepărtată energie. Termenul tehnic pentru această stare de organizare a unui sistem este cel de „stare de vid“.

Cum nimicul există, este evident că trebuie să fie structurat. Barrow trece în revistă mai multe tipuri de structuri, cel puțin trei, în funcție de forma și structura diferitelor tipuri posibile de stări de vid. Pot exista linii de energie a vidului, sub forma unor bucle închise, sau linii fără capăt, ca niște corzi cosmice. Pot exista suprafețe bidimensionale de energie a vidului ce se extind la infinit (membrane) sau noduri sferice de dimensiune finită (monopoli). Autorul consideră că există argumente puternice împotriva teoriei membranelor și teoriei monopoliilor. În schimb, teoria corzilor pare să dea seama mai bine de structura vidului cuantic.

Dar oricare ar fi structura vidului cuantic, fie de tipul corzilor, fie de alte tipuri, un lucru este cert după Barrow: în cele din urmă energia vidului cosmic va învinge toate celelalte forme de materie și de energie în lupta pentru a determina forma spațiului și rata de expansiune a universului. Mai devreme sau mai târziu, viața va fi imposibilă într-un astfel de univers.

Vedem cum importanta întrebare metafizică „de ce există ceva mai degrabă decît nimic?“, ridicată inițial de Leibniz, preluată de Heidegger și alți filosofi contemporani, ajunge să fie văzută într-o lumină diferită în acord cu știința secolului 20: de ce există nimic mai degrabă decît ceva? Această întrebare de tipul „de ce?“ include însă alte două importante întrebări: „cum?“ și „cum e posibil?“. Cartea celebrului profesor de la Cambridge aduce importante lămuriri cu privire la „cum?“, ne spune ceva despre cum este nimicul, cum este relacionat cu materia, cum este structurat etc, dar lasă deoparte abordarea speculativă cu privire la felul cum e cu puțință nimicul. Autorul o abordează numai pe prima, căci face o lucrare științifică, nu filosofică. Rămîne, desigur, ca mingea aruncată de celebrul savant de la Cambridge să fie de acum înainte jucată de filosofi (nu neapărat de cei de la Oxford).

A Sign from God